

اندیشه‌های آینده نگرانه حاکمان سیاسی،

بر شاخص‌های توسعه پایدار

تألیف: عباس نوروری

آبان ۱۳۹۱

نشر چنار

سرشناسه: نوروزی، عباس، ۱۳۶۱.
 عنوان و نام پدیدآور: اندیشه‌های آینده‌نگرانه حاکمان سیاسی بر شاخص‌های توسعه پایدار/ تالیف عباس نوروزی.
 مشخصات نشر: همدان: چنار، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص: جدول
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۳۳-۸۵-۲
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 موضوع: توسعه پایدار
 موضوع: توسعه پایدار — سیاست دولت
 موضوع: توسعه پایدار — جنبه‌های زیست محیطی
 موضوع: رشد اقتصادی — تاثیر بر محیط زیست
 رده بندی کنگ: ۱۳۹۲ ۹۴ ت ۸۶ / HC ۷۹
 رده بندی دیویی: ۳۳۸
 شماره کتابشناسی: ۳۰۳۷۳۱

اندیشه‌های آینده‌نگرانه حاکمان سیاسی

بر شاخص‌های توسعه پایدار

نویسنده: عباس نوروزی

تایپ و صفحه آرایی: پوروهایی- آذری

ناشر: چنار

نشر چنار

چاپ و صحافی: چنار

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۳۳-۸۵-۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

همه حقوق برای ناشر و مولف محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	۱-۱- مقدمه
۱۵	۱-۲- توسعه
۱۵	۱-۳- تئوری‌های توسعه
۱۵	۱-۳-۱- مکتب نوسازی
۱۶	۱-۳-۱-۱- نظریه تکامل گرایی
۱۷	۱-۳-۱-۲- نظریه کارکردگرایی
۱۸	۱-۳-۲- نظریه وابستگی
۱۹	۱-۳-۳- مکتب نظام جهانی
۲۰	۱-۳-۴- نظریه وابستگی متقابل
۲۱	۱-۳-۵- نظریه وابستگی معاصر
۲۱	۱-۴- محدودیت‌های رشد و توسعه اقتصادی
۲۳	۱-۵- توسعه و محیط زیست
۲۵	۱-۶- محیط زیست در سیستم‌های اقتصادی
۲۶	۱-۶-۱- پایداری ضعیف
۲۷	۱-۶-۲- پایداری قوی
۲۸	۱-۷- دیدگاه‌های پایداری
۲۹	۱-۸- مفاهیم پایداری
۳۰	۱-۹- دلایل توجه به مفهوم پایداری
۳۰	۱-۱۰- اخلاقیات زیست محیطی
۳۱	۱-۱۱- قوانین اخلاقی
۳۱	۱-۱۱-۱- فرجام گرایی
۳۲	۱-۱۱-۲- تئوری‌های مساوات
۳۲	۱-۱۱-۲-۱- پیروی از قراردادهای اجتماعی
۳۲	۱-۱۱-۲-۲- حقوق
۳۳	۱-۱۱-۲-۳- بهره‌مندی یکسان از منابع
۳۳	۱-۱۱-۲-۴- مساوات طلبی محض
۳۴	۱-۱۱-۳- اخلاقیات زیستی
۳۴	۱-۱۲- برابری و عدالت

۳۹	۲-۱- چستی و چگونگی توسعه پایدار
۴۱	۲-۲- علل شکل گیری توسعه پایدار
۴۳	۲-۳- پیشینه و روند گسترش مفاهیم امروزین توسعه پایدار
۴۵	۲-۴- مبانی اصلی دستور کار ۲۱ اجلاس ریودوژانیرو، نیویورک و ژوهانسبورگ
۴۹	۲-۵- مروری کلی بر جدیدترین مطالب مندرج در گزارش توسعه انسانی
۵۰	۲-۵-۱- اهداف اصلی توسعه پایدار هزاره
۵۱	۲-۵-۲- پیمان توسعه پایدار هزاره
۵۳	۲-۵-۳- توسعه اجتماعی
۵۳	۲-۵-۴- سیاست‌های عمومی برای ارتقای سطح بهداشت و آموزش مردم
۵۷	۲-۵-۵- سیاست‌های عمومی برای حفظ محیط‌زیست پایدار
۵۸	۲-۵-۶- آورد حمایت‌های سبز برای اهداف توسعه
۵۹	۲-۵-۷- تمرکز زدایی
۶۰	۲-۵-۸- کشورهای ثروتمند برای دستیابی به اهداف توسعه پایدار چه کمکی می‌توانند بکنند؟
۶۲	۲-۶- مراحل شکل‌گیری توسعه پایدار در عمل
۶۸	۲-۷- چالش‌های حرکت به سمت پایداری
۷۰	۲-۸- جمع‌بندی رویکرد کلی توسعه پایدار و اهداف توسعه هزاره
۷۳	۳-۱- مقدمه
۷۴	۳-۲- تاریخچه پیدایش ابزارهای سنجش
۷۸	۳-۳- تکوین نظریه‌های توسعه و ابزارهای سنجش
۸۰	۳-۴- پیدایش اهداف و نگرش‌های جدید
۸۲	۳-۵- تعریف شاخص
۸۲	۳-۵-۱- بررسی مفهوم واژه‌های کلیدی اندازه‌گیری
۸۳	۳-۵-۲- متغیر
۸۷	۳-۵-۳- مقیاس
۸۸	۳-۵-۴- مقیاس‌بندی
۸۹	۳-۵-۵- میزان
۹۰	۳-۵-۶- معیار
۹۳	۳-۵-۷- نما
۹۳	۳-۵-۸- نماد
۹۴	۳-۶- تعریف لغوی شاخص
۹۶	۳-۷- بررسی مفهوم شاخص و نماگر
۱۰۱	۳-۸- ویژگی‌های شاخص‌ها

۱۰۶	۳-۹- انواع شاخص ها و نماگرها
۱۱۳	۴-۱- گونه شناسی شاخص های توسعه پایدار
۱۱۵	۴-۲- اقتصادی
۱۱۷	۴-۳- اجتماعی
۱۱۸	۴-۳-۱- زنان
۱۱۹	۴-۳-۲- فقر
۱۲۱	۴-۳-۳- الگوی تولید و مصرف
۱۲۲	۴-۳-۴- آموزش
۱۲۳	۴-۳-۵- ارتباطات و اطلاع رسانی
۱۲۴	۴-۳-۶- سلامت
۱۲۵	۴-۳-۷- کیفیت شناسی
۱۲۵	۴-۳-۸- مهاجرت
۱۲۵	۴-۳-۹- شاخص توسعه انسانی HDI
۱۲۷	۴-۴- زیست محیطی
۱۲۹	۴-۵- سیاسی
۱۲۹	۴-۵-۱- صلح
۱۳۱	۴-۵-۲- دموکراسی
۱۳۶	۴-۵-۳- حکومت داری
۱۴۰	۴-۶- نتیجه گیری
۱۴۵	۵-۱- مقدمه
۱۴۶	۵-۲- معرفی شاخص ها
۱۴۶	۵-۲-۱- اقتصادی
۱۴۷	۵-۲-۲- اجتماعی
۱۵۰	۵-۲-۳- زیست محیط
۱۵۱	۵-۲-۴- سیاسی
۱۵۳	جدول (۵-۱) ساختار تقاضا
۱۵۴	جدول (۵-۲) موانع تعرفه ای
۱۵۶	جدول (۵-۴) توزیع درآمدی یا مصرفی
۱۵۷	جدول (۵-۵) هزینه های بهداشت، خدمات و استفاده از آن ها
۱۵۸	جدول (۵-۶) مرگ و میر
۱۵۹	جدول (۵-۷) عصر اطلاعات
۱۶۰	جدول (۵-۸) درصد افراد زیر خط فقر (کمتر از ۲ دلار در روز)

- جدول (۵-۹) ترافیک و تراکم ۱۶۱
- جدول (۵-۱۰) سهم منابع طبیعی در تولید ناخالص داخلی ۱۶۲
- جدول (۵-۱۱) توسعه انسانی ۲۰۱۰ ۱۶۳
- جدول (۵-۱۲) رتبه ایران در تعدادی از شاخص‌های جهانی (اجتماعی) ۱۶۴
- جدول (۵-۱۳) رتبه ایران در تعدادی از شاخص‌های جهانی (اقتصادی) ۱۶۵
- جدول (۵-۱۴) رتبه ایران در تعدادی از شاخص‌های جهانی (تولید و لجستیک) ۱۶۶

پیشگفتار

در عصر حاضر که دیگر انسان‌ها تنها به نام بسته نمی‌کنند، عدد گویای بسیاری از واقعیت‌ها و منای تصمیم‌گیری‌های فردی و جمعی است. مانند سرمایه‌گذاری در کشوری که بیشترین تولید ناخالص ملی، بیشترین سرانه درآمد، بیشترین منابع طبیعی و... یا کمترین نرخ مالیات، کمترین تعرفه انرژی، کمترین نرخ دستمزد و... را دارند. خلاف باور عمومی که هر جامعه‌ای خود سرپرست خود را تعیین می‌کند این اعداد هستند که سرنوشت آنها را در سازوکارهای بین‌المللی رقم می‌زند. در آمار و ارقام منتشره از سوی کشورها حتی به ما می‌تواند بگوید در کجا می‌توانیم نیازهای معیشتی خود را بیابیم. برای یافتن آن مکان دیگر نیازی نیست به خلوت رفت تا آن آرمان شهر را دید. تنها با رفتن با منبع آمار بانک جهانی می‌توان با مقایسه شاخص‌های عددی مکان سازگار با اندیشه‌های خود را یافت.

شروع انقلاب صنعتی در غرب، تخیل انسان که با طایف را به فراتر از محدوده خود پرواز داد و به دنبال آن در شروع عصر مدرنیته، گذشته‌گان را بر سران به آرزوهای مادی و معنوی خود تنها یک راه در پیش داشتند و آن، توسل به اندیشه‌های آینده نگرانه حاکمان سیاسی جوامع خود بود.

اینچنین شد که سیاستمداران برگ برنده، در حفظ و بقاء خود را در بیان واژه توسعه و دستیابی به آن دیدند. قرن گذشته سرشار بوده است از سازه‌های عظیم، کشف و استخراج منابع جدید، اختراع بر مبنای باشته‌های محیطی و کنفرانس‌های مملو از مدعوین اقتصاددان و سیاستمدار برای تجارت، سیاست، جنگ و قدرت. اما حلقه فراموش شده‌ی آن قرن چیزی نیست جز زمین و محیط اطراف آن. امروزه رقیب قدرتمند توسعه چیزی نیست جز آلودگی و تهنی شدن منابع طبیعی. در سالهای اخیر حاکمان بر زمین در رجعتی به گذشته توسعه را تنها در پایداری آن و حفاظت از باشته‌ها و داشته‌های خود می‌بینند. یعنی نه تنها توسعه با ارزش

دلاری مهم است بلکه حفظ منابع طبیعی، جنگل‌ها، مراتع، دریاها، حیات وحش، امنیت، کیفیت زیست انسانی امروز و آینده... در حدی برابر یا بیشتر از حالت کنونی نیز مهم است. این موضوع زمینه ساز شکل گیری نگرشی جدید به نام توسعه پایدار شده است.

برای رسیدن به توسعه پایدار راه‌های گوناگونی با توجه به مدیریت منطقه‌ای وجود دارد و این مدیریت زمانی کارساز می‌شود که با پذیرش عمومی و شفاف سازی همراه باشد. با گسترش ارتباطات و با خبر شدن لحظه به لحظه انسان‌ها از حوادث پیرامون خود تمامی حکومت‌ها و جوامع به ناچار با یک قیاس فرا منطقه‌ای که در گذشته وجود نداشت، رو به رو هستند. لذا، دست آوردن افکار و حمایت عمومی دیگر به آسانی گذشته نیست و برای آن باید با تمام توان تلاش کرد. یکی از این کارهایی که می‌توان انجام داد چیزی نیست جز این، که در قیاس‌های آماری برتری عددی و حقیقی داشته باشیم. زیرا امروزه تمامی کشورها موقعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی خود را با برآورد و مقایسه شاخص‌های بین‌المللی توسعه پایدار به دست مراجع رسمی انتشار می‌یابند؛ می‌سنجند.

با پژوهش‌هایی که در چند سال اخیر انجام داده‌ام، متوجه شدم؛ توسعه پایدار مبحثی جدید در علوم انسانی جهان است و بدین علم، رنگ بودن این موضوع در فعالیت‌های کلان اقتصادی کشورمان کمتر به آن توجه شده است. در این زمینه کمتر پژوهشگری دست به قلم برده است. از این رو، تصمیم گرفتم مجموعه پژوهش‌هایم را با عنوان "اندیشه‌های آینده نگرانه حاکمان سیاسی، بر شاخص‌های توسعه پایدار" صورت مجموعه‌ای منسجم در اختیار دانشجویان و پژوهندگان قرار دهم تا بتواند پیشینه‌ای برای مطالعات بعدی قرار گیرد.

عباس نوروزی

۲ آبان ۱۳۹۱

a.noroozi@ut.ac.ir